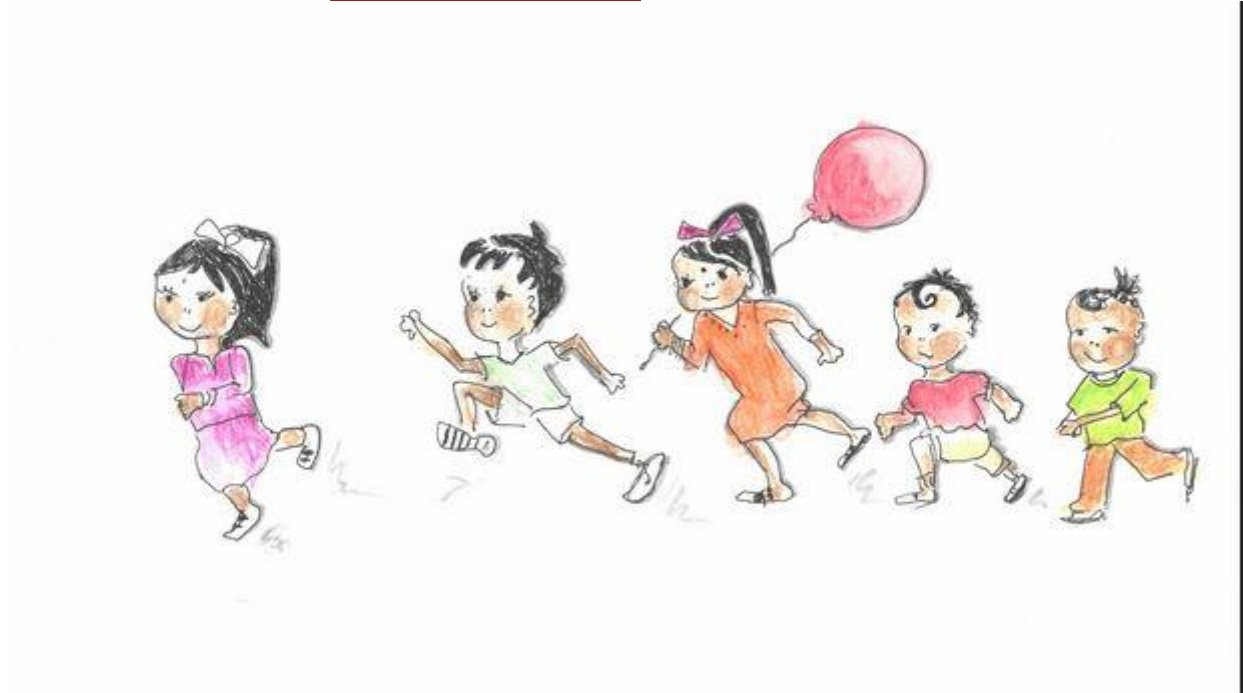

FORSKNING

Oron över Sri Lankas barn

21 OKTOBER, 2019 av DANIEL CIDRELIUS

Socialantropologen Daniel Cidrelius forskar om adoptioner från Sri Lanka. I denna artikel undersöker han vad som händer med de barnen som inte adopterades bort utan växte upp på Sri lankesiska barnhem.

Foto: ©Illustration Beat Lindberg

Iden här artikeln ger jag en inblick i hur olika auktoriteter har oroat sig över barn i Sri Lanka, historiskt sett såväl som i samtiden. Jag visar på att barnhemmet har spelat en central roll för att hantera oron över Sri Lankas barn och utifrån mitt etnografiska material lyfter jag fram några insikter

som har dolts av dominerande föreställningar på adoptionområdet i viljan att adoptera barn från Sri Lanka till andra länder.

Historiskt sett har kastpraktiker underbyggt sociala normer för omhändertaganden av barn i Sri Lanka. Det framgår bland annat i de seder och bruk som har praktiserats av både tamiler och singaleser i Sri Lanka flera århundraden före den västerländska kolonialtiden. Även templen och storjordbrukare har spelat en viktig roll i att erbjuda socialt stöd åt barn. Storjordbrukare bistod också föräldrar som arbetade under dem.

Men med de portugisiska, holländska och brittiska kolonialmakternas ankomst introducerades nya sätt att omhänderta barn.

Under den portugisiska kolonialadministrationen fick exempelvis giftermålet en central roll. De portugisiska soldaterna uppmuntrades att gifta sig med lokala kvinnor vilka därefter konverterades till katoliker. Syftet med giftermålen var att skapa ett samhälle av hybrider eller så kallade blandraser som skulle stödja den portugisiska kolonialmakten. Även holländarna betraktade giftermålet centralt när de tog över styret i Sri Lanka och strävade, på ett liknande sätt som den portugisiska kolonialmakten, efter att skapa en klass som var lojal mot den holländska kolonialadministrationen.

Britterna, i sin tur, upprättade en giftermålsförordning år 1847 som föreskrev monogama samlevnadsrelationer. Således framställdes relationer utanför äktenskapet som omoraliska.

Att det reproducerades många barn mellan koloniserare och kvinnor ur lokalbefolkningen redan under den holländska kolonialtiden kan ses i *Robert Knox* skildringar av Sri Lanka åren 1660-1680. Knox var en av de brittiska fångar som inkvarterades i lokalsamhällen inom Kandykungariket under Rajasinghe II:s styre (1635-1687). Alla av Kandykungens fångar, oberoende av deras hemländer, var män och tog kvinnor ur lokalbefolkningen.

Knox adopterade en flicka som var resultatet av de relationer hans landsmän hade ingått med lokala kvinnor. Tanken med att adoptera flickan var att hon skulle utföra hushållssysslor och ta hand om honom på ålderns höst. Dock övergavs hon vid 7 års ålder då Knox lyckades frigöra sig ur sin fångenskap och återvände till England. Denna adoption utgör den första dokumenterade

adoptionen där en utländsk medborgare adopterar ett barn som har fötts i Sri Lanka och påvisar samtidigt att det föddes många barn som kunde upptas mot bakgrund av deras hybriditet.

Mot bakgrund av att de lokala sociala stödsystemen begränsades av kolonistörernas aktiviteter i landet och att det ännu inte verkar ha funnits någon utbredd barnhemsverksamhet i Sri Lanka under den portugisiska och den holländska kolonialadministrationen vore det rimligt att anta att merparten av de barn som föddes utom äktenskapet eller av olika skäl blev föräldralösa omhändertogs inom hybridsamhället eller inom kyrkorna som restes av de portugisiska och holländska kolonistörerna.

Antropologen *Laura Ann Stoler* har bland annat påvisat att barnhemmens resning i det Holländska Indonesien delvis ingick i ett reformationsprojekt som var utformat åt barn som föddes ur relationer mellan kolonistörer och lokala kvinnor. Enligt Stoler fanns det en oro över att pojkar kunde utvecklas till anti-koloniala revolutionärer och att flickor kunde utnyttjas för prostitution om de inte förflyttades till barnhemmet. På barnhemmen fick de utbildning, arbetsträning och starka doser av moraliska instruktioner.

Prostitution kunde ge särskilt allvarliga politiska konsekvenser. I synnerhet eftersom prostitution kunde och ofta ledde till att öka antalet syfilisfall och därmed icke-produktiva europeiska män/kolonistörer. Således destabiliserades samhällsordningen.

I samband med att britterna lade under sig hela Sri Lanka år 1815 genom att underkasta Kandykungariket reproducerades ännu fler hybridbarn.

Statsvetaren *Kumari Jayawardena* menar att den problematik som Stoler visar på i Holländska Indonesien med barn som föddes ur relationer mellan kolonistörer och lokala kvinnor även kan synliggöras i Sri Lanka och påvisas i en viss missionärsfamiljs historia under decennierna kring år 1900. Under denna tid fanns det ett så pass stort antal hybridbarn i landet att flera områden omtalades som 'little England'.

Eftersom den brittiske missionären var gift med en singalesisk kvinna och far till fyra hybridbarn menar Jayawardena att han var medveten om den typ av problem som dessa barn kunde möta. Därför startade han ett barnhem i Sri Lanka. Han oroade sig exempelvis över att flickorna kunde användas för prostitution. På det hela taget hävdar Jayawardena att barnhemsplaceringar under denna tid bidrog till att förhindra förverkligandet av två återkommande koloniala mardrömmar.

Oron över barnens uppväxt i kolonierna byggde på en rashygiensdiskurs som ledde till att en specifik syn växte fram på barnen såväl som deras mödrar. Barnen skulle bland annat separeras från mödrarna och placeras på barnhemmen eftersom mödrarna, enligt europeiska kolonisatörer, inte ansågs kunna ta hand om barnen på ett bra sätt.

I samtiden har adoptivföräldrar och personer som arbetar med adoptionsfrågor skapat oroväckande föreställningar om att (ogifta) mödrar inte har något annat val än att lämna sina barn till barnhemmen och att barnen kommer få en undermålig uppväxt på barnhemmet och ett utsiktslöst liv i sitt ursprungsland varför det är bättre att barnet adopteras utomlands för att växa upp som medborgare i utländska adoptivföräldrars hemländer.

Under mitt fältarbete i Sri Lanka noterade jag att giftermålet än idag utgör en viktig grundsten i samhället men jag fick också en insyn i hur sociala normer som i vissa fall underbygger adoptionshandlingen kan förhandlas.

En barnhemsföreståndare för ett kristet barnhem som varken gjorde lokala eller transnationella adoptioner berättade för mig att han och hans fru hade adopterat ett barn till en moder som hade utnyttjats sexuellt.

Barnhemsföreståndaren menar att det omgivande samhället skulle undra hur kvinnan hade blivit med barn då hon inte var gift. Saknas mannen stämplas hon som en prostituerad eller en person med dålig karaktär.

Förhandlingen av den ovan beskrivna situationen representeras allt som oftast som den ogifta moderns enda alternativ i den dominerande adoptionslitteraturen. Att det finns utrymme att förhandla denna situation för ogifta mödrar framkom i en intervju som jag gjorde med en föreståndare vid ett hem för kvinnor.

Föreståndaren berättade om en flicka som bodde kvar i familjens hus och dolde sin graviditet. En dag uppgav flickan att hon hade ont i magen. Mamman följde med till sjukhuset och flickan födde där sitt barn. Föreståndaren hjälpte till att medla mellan familjen och flickan. Problemet löste sig genom att familjen skulle ta hand om barnet medan flickan skickades utomlands för att arbeta i två år. Tanken var att hon skulle arbeta ihop pengar för att kunna ta hand om sitt barn.

I andra fall, om familjen exempelvis tar avstånd från sin dotter som vill behålla barnet, kan hemmet hjälpa flickan att hitta ett jobb medan hon tillfälligt bor på hemmet och samtidigt får stöd

att omhänderta barnet. Senare kan familjen acceptera att dottern har fått barn. Enligt föreståndaren skapar de då en historia som döljer vad som har hänt för det omgivande samhället. Därefter kan flickan gifta sig. Familjen hittar en make åt sin dotter. När de gifter sig går det att låtsas som att inget utöver det vanliga har inträffat.

Som mitt etnografiska material visar på finns det alltså utrymme för ogifta mödrar att förhandla situationen på andra sätt än att lämna barnet till ett barnhem för adoption. Antropologen *Pien Bos* har även visat på att ogifta mödrar i Sydindien har ett liknande förhandlingsutrymme. Ett skäl till att detta förhandlingsutrymme inte visas på i dominerande adoptionslitteratur kan härledas till det faktum att den ofta författas av forskare som är adoptivföräldrar eller personer som arbetar med adoptionsfrågor vilka har ett intresse i att utnämna adoption som en legitim familjebildningsmetod.

Vid ett flertal tillfällen under mitt fältarbete i Sri Lanka träffade jag en socialarbetare för att diskutera familjeförhållanden i Sri Lanka. Enligt *Mrs Vijitha* (fiktivt namn) fanns det historiskt sett inte något stigma kring att vara en ogift moder. Det beror på att lokalbefolkningen accepterade ogifta mödrar. Därmed kunde de behålla sina barn om de önskade.

När vi pratade om adoptioner i samtiden berättade *Mrs Vijitha* att unga pojkar och flickor var starkt bundna till sina föräldrar. Inom varje hushåll menade *Mrs Vijitha* att det fanns ett slags '*code of ethics*' som barnen följer. Men vissa ungdomar hittar på ursäkter för att träffa sin partner. Då går de bortom sina föräldrars regler. Föräldrarna kan då ta avstånd från sitt barn och det barn som blivit resultatet av paret's "oetiska" relation, genom att säga; ok, men då får du inte bo här.

Dock menar *Mrs Vijitha* att föräldrarna kan ändra uppfattning när de hör att paret "gör bra ifrån sig" dvs. har ett hus, att mannen arbetar och att barnen uppfostras på ett bra vis och uppnår goda resultat i skolan. Föräldrarna blir glada om paret klarar sig själva.

Som mitt etnografiska material visar på ovan rymmer de etiska reglerna inom familjer en flexibilitet som gör det möjligt för ogifta par att behålla sina barn och leva ett autonomt liv i enlighet med föreställningar om det goda livet i Sri Lanka. Att få barn utanför giftermålet innebär följaktligen inte att barnet direkt lämnas till ett barnhem för att adopteras lokalt eller till ett annat land.

Vad finns det då för kunskap om uppväxtmiljön på barnhem i Sri Lanka? Enligt

samhällsvetaren *Swarna Wijetungas* sökning efter relevant litteratur fanns endast två studier av systematisk och övergripande karaktär över barnhem i landet. Den ena utfördes år 1970 och gällde en undersökning av åtta barnhem. Den andra utfördes år 1985 och gällde en studie av några statliga barnhem. Sökningen gjordes i samband med Wijetungas studie för Rädda Barnen i Sri Lanka år 1991. Följaktligen utgör barnhemsverksamheter ett understuderat område i Sri Lanka före 1990-talet.

Enligt min egen litteratursökning i Sri Lanka har jag funnit tre studier över barnhem. Jag vill kortfattat redogöra för dessa studier för att visa på den kunskap som finns över barnhemsverksamheter i Sri Lanka. Wijetunga nämner att familjen i Sri Lanka generellt sett utgör den centrala enheten för omhändertaganden av barn, sjuka och handikappade samt att det skedde en förbättring gällande deras villkor när britterna och brittiska kristna missionärer anlände till landet. Ett exempel på hur kolonialadministratörer och missionärer förbättrade situationen för barn kan enligt Wijetunga ses i resningen av barnhemmen i Sri Lanka som dessa aktörer ofta står bakom.

Wijetungas studie omfattar en undersökning av 394 barn från 39 barnhem spridda över hela Sri Lanka. Merparten av barnhemmen drevs av olika religiösa organisationer medan tre drevs i statlig regi. Sammantaget var 96 % av barnen vid barnhemmen över 5 år. Endast en mindre del av barnen i studien kunde alltså kategoriseras som föräldralösa dvs. då båda föräldrarna var döda.

Den främsta anledningen till att barnen befann sig på barnhemmen hade att göra med att familjen hade upplösts, exempelvis genom att föräldrarna hade separerat. Inget samband påträffades mellan barns härkomst ur en stor familj och placeringen på barnhemmen. Vidare nämner Wijetunga att de statliga barnhemmen var utformade för att erbjuda direkt och specialiserad uppmärksamhet till vanvårdade och övergivna barn.

När dessa barn hade rehabiliterats återgick de antingen till sina föräldrar, utnämndes adopterbara eller förflyttades till icke-statliga barnhem för långtidsinstitutionalisering.

Många föreståndare vid icke-statliga barnhem uppgav för Wijetunga att syftet med hemmen var att förbereda barnen på ett framtida liv, skapa goda medborgare av föräldralösa barn och ge dem chansen att utveckla sina färdigheter och realisera sin fulla potential.

I en annan och senare studie från år 2005 har samhällsvetarna *Ramanie Jayathilake och Harini Amarasuriya* sammanställt en rapport för Rädda Barnen i Sri Lanka som fokuserar på barnhem. Studien omfattar en undersökning av 86 barnhem i olika provinser. En rad problem lyfts fram med att barn institutionaliseras både på statliga och icke-statliga barnhem, till exempel att barn placeras på barnhem långt ifrån sina familjehem och att barnen själva upplever att det råder brist på avskildhet, värdighet och individualitet på barnhem. Studien redogör också för att ungefär 80 % av alla barn på icke-statliga barnhem (vilka betraktas som hem för 'föräldralösa') hade åtminstone en förälder som levde. I föräldrarnas perspektiv hade barnhemsplaceringen löst omvårdnadsproblem. Föräldrarna hade alltså inte övergivit barnen och ville inte att de skulle adopteras. En övergripande slutsats som dras i rapporten är att alternativ måste sökas till institutionalisering, exempelvis genom att stödja familjer i svåra omständigheter.

Den tredje undersökningen jag fann över barnhem var UNICEF-rapporten '*Out of Sight, Out of Mind*'. Det är en statistisk analys utförd år 2007 över samtliga icke-statliga barnhem i Sri Lanka. I rapporten uppges att totalt 19 000 barn vistades på barnhem. Av varje tiotal barn på institution hade 3 båda föräldrarna i livet, 5 hade en förälder och 2 var föräldralösa. En srilankesisk myndighetsperson som uttalat sig om rapporten uppgav att insikterna från denna undersökning skulle användas till att förbättra rådande barnomvårdnad och förhindra att barn institutionaliserades. Jag tolkar detta uttalande som att myndigheterna vill möjliggöra för barn att växa upp med sina föräldrar.

Sammantaget visar de undersökningar som har gjorts över barnhemsverksamheter i Sri Lanka på att merparten av barnen som vistas på barnhem har föräldrar. Rädda Barnens rapport från år 2005 kan ses unik eftersom barn själva återger röster om tillvaron på barnhemmen. Eftersom merparten av barnen som medverkade i undersökningen har föräldrar blir det förstaeligt att de upplevde barnhemmen som en negativ uppväxtmiljö. Oberoende av hur barnhemmen hade utformat sin verksamhet hade dessa barn hellre växt upp med sina föräldrar, om det var möjligt. Det går följaktligen inte att fastslå att en uppväxt som medborgare inom en utländsk adoptivfamiljs hemland utgör ett bättre alternativ än en uppväxt på ett barnhem i Sri Lanka i relation till de studier som har genomförts av Rädda Barnen och UNICEF.

Barnhemmet som en del av ett medborgarskapsprojekt

I samband med de olika kolonialadministrationerna i Sri Lanka ställdes frågor om hur man borde leva på sin spets och det uppstod nya sätt att omhänderta barn, särskilt gällande de som föddes ur relationer mellan koloniserare och lokala kvinnor. Under den brittiska kolonialtiden hanterade

kolonialadministratörer och missionärer problemet med dessa barn genom att resa barnhem med intentionen att forma goda medborgare.

Resningen av barnhemmen byggde på en oro över att barnen skulle växa upp till anti-koloniala revolutionärer och prostituerade vilket i slutändan skulle leda till en destabilisering av samhällsordningen. Hanteringen av denna oro kan länkas till vad sociologerna *Nikolas Rose* och *Carlos Novas* kallar för 'medborgarskapsprojekt'. Med medborgarskapsprojekt menar de sätten på vilka auktoriteter har tänkt på vissa individer som potentiella medborgare och sätten på vilka auktoriteter har försökt hantera dem, exempelvis genom att resa byggnader med en förhoppning om att de ska uppmuntra vissa sätt att tänka, känna och agera. Enligt min mening kan barnhemmen ses som sådana byggnader där vissa barns vardagsliv sattes under kontroll samtidigt som de fostrades till lojala medborgare.

Med tiden blev barnhemmen platser från vilka barn utnämndes adopterbara. Det hänger i stora drag ihop med samtida oroväckande föreställningar om att mödrarna inte har något annat val än att ge barnen för adoption och att en uppväxt på barnhem framstår som ett sämre alternativ än att växa upp som medborgare i en utländsk adoptivfamiljs hemland. Sådana föreställningar har skapats av adoptivföräldrar och personer som arbetar med adoptionsfrågor som har ett intresse i att framställa adoption som en legitim familjebildningsmetod.

Som jag har visat på i den här artikeln utifrån mitt etnografiska material finns det ett utrymme att förhandla sociala normer som underbygger adoptionshandlingen i vissa fall och en flexibilitet i etiska regler inom familjer som gör det möjligt för ogifta mödrar och par att leva ett autonomt liv i enlighet med föreställningar om det goda livet i Sri Lanka.

Slutligen, i relation till de undersökningar som har utförts över uppväxtmiljön på barnhem i Sri Lanka går det inte att fastslå att barnen får en undermålig uppväxt på barnhemmet. Mot bakgrund av mina deltagande observationer på barnhem och intervjuer med bland annat srilankesiska medborgare som har växt upp på barnhem har jag i min masteruppsats illustrerat att uppväxten på barnhem skapar kulturellt kompetenta medborgare. I en kommande artikel ska jag se närmare på de kunskaper som sätts i rörelse av personer med livshistorier från srilankesiska barnhem.

ETIKETTER: [ADOPTION](#), [SRI LANKA](#), [TOP](#)